

Tomasz Niklas

Sprawozdanie z kwerendy w zbiorach graficznych o. Wacława Nowakowskiego w Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie w dniach 10-15 II i 21-23 IV 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 2, 546-547

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz NIKLAS

Katedra Historii Sztuki i Kultury

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Sprawozdanie z kwerendy w zbiorach graficznych o. Wacława Nowakowskiego w Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie w dniach 10–15 II i 21–23 IV 2013 r.*

W ramach projektu badawczego *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* w dwóch etapach została przeprowadzona kwerenda w zbiorach graficznych o. Wacława Nowakowskiego (1829–1903)¹, przechowywanych w Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie. Badania objęły 1502 obiekty, przede wszystkim grafiki ilustrujące formy i miejsca kultu maryjnego na ziemiach polskich. Wszystkie zostały sfotografowane.

Obiekty te mają różnorodne pochodzenie: są to nowożytny obrazki dewocyjne, druki ulotne, ilustracje wycięte ze starodruków bądź współczesnych Nowakowskiemu książek. Nie brak również przykładów masowej produkcji XIX-wiecznych obrazków przeznaczonych do dewocji prywatnej. Ilustracje przedstawiające cudowne wizerunki maryjne pochodzą z całego obszaru przedrozbiorowej Rzeczypospolitej, a także ze Śląska i Prus Książęcych.

Celem podjętych działań było wykonanie dokumentacji fotograficznej dzieł, a następnie rozpoznanie charakteru zbioru pod kątem zagadnienia kasat klasztornych.

Ilustracje ze zbiorów o. Nowakowskiego przedstawiają otaczane kultem obrazy maryjne, najczęściej w towarzystwie postaci świętych patronów zakonu sprawującego pieczę nad wizerunkiem oraz z widokiem na założenie klasztorne będące centrum kultu maryjnego.

Większość ilustracji pochodzi z XVIII i XIX w., choć zdarzają się egzemplarze starsze – z wieku XVII. Kolekcja powstawała przez lata, przy okazji tworzenia monumentalnej pracy pióra tegoż zakonnika, *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne przez X. Wacława z Sulgostowa*, wydanej w 1902 r. w Krakowie. Grafiki, wraz z podaniem wymiarów i sygnaturą (jeżeli autor był znany), były wymieniane przy opisie danego miejsca kultu. Pozostałe ilustracje, głównie „ludowe, nowożytny (devotionalia), pojedyncze lub w pismach popularnych znajdujące się, jako pozbawione zalet sztuczności i wiernego podobieństwa do samych obrazów w zakresie naszego dzieła nie wchodzi, z wyjątkiem tylko, gdy nie ma innych rycin tych obrazów” (*ibidem*, s. 4).

Większość inwentaryzowanych obiektów nie była nigdy reprodukowana. Pierwowzory wielu wizerunków utrwalonych na papierze obecnie już nie istnieją bądź uległy daleko idącym przekształceniom. Zachowane egzemplarze są czasem jedynymi znanymi kopiami, stąd wartość

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 F. ZIEJKA, *O służbie Ojczyźnie i Pani z Jasnej Góry. O życiu i pracach o. Wacława, kapucyna*, „Alma Mater”, 94, 2007, s. 29–34; Ł. GRZEGORCZYK, *Ojciec Wacław z Sulgostowa – bibliotekarz u Świdzińskiego*, <http://www.klwow.pl/asp/pliki/aktualnosci/13.pdf> (dostęp: 10 IV 2013 r.).

tego zbioru jako źródła dla badań historycznych i historycznoartystycznych nad dziejami poszczególnych sanktuariów i siedzib zakonnych w XVIII i XIX w. wydaje się bardzo duża.

Inwentaryzowane obiekty (najprawdopodobniej w latach 60. XX w.) zostały przez zakonnych archiwistów uporządkowane w sposób alfabetyczny według nazw miejscowości, w których znajdowały się sanktuaria. Całość obejmuje dwa albumy.

Efekty prowadzonych badań zostaną ogłoszone w artykule naukowym zawierającym inwentarz wszystkich grafik maryjnych z omawianej kolekcji, kopie fotograficzne zaś posłużą tworzeniu bazy danych w ramach programu *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja*.

Michał SKOCZYŃSKI

Instytut Historii

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sprawozdanie z kwerendy w Archiwum Państwowym oraz Archiwum Diecezjalnym w Płocku w dniach 14–18 I 2013 r.*

Kwerenda przeprowadzona w Archiwum Państwowym oraz Archiwum Diecezjalnym w Płocku miała na celu rozpoznanie przechowywanych w nich materiałów dotyczących problematyki kasat klasztorów mazowieckich w XVIII i XIX w. Poszukiwaniami objęto zarówno dokumentację proveniencji zakonnej, jak i materiały powstałe na szczeblu administracji diecezjalnej oraz świeckiej. W toku kwerendy udało się odnaleźć wiele istotnych dla problemu kasat klasztornych jednostek archiwalnych, które pochodzą z okresów poprzedzających kolejne fale likwidacji klasztorów w diecezji płockiej, a także z samego momentu kasat i z lat następnych, w których na nowo zagospodarowywano poklasztorne majątki.

Archiwum Państwowe w Płocku przechowuje dokumentację zachowaną po instytucjach administrujących w interesującym nas okresie terenem północnego Mazowsza. Szczególnie ważne dla badacza historii kasat klasztornych są dwa zespoły archiwalne, *Komisja Wojewódzka i Rząd Gubernialny Płocki (1816–1866; 1880)* oraz *Akta Miasta Płocka (1808–1867)*. Zawierają one uporządkowane tematycznie i chronologicznie pisma urzędowe i korespondencję tych instytucji. Niestety, obecnie zbiory te są mocno wybrakowane w stosunku do stanu sprzed 1939 r. W trakcie II wojny światowej zostały wywiezione przez administrację Rzeszy do archiwum w Królewcu i część z nich zaginęła lub została zniszczona. Niemniej ocalała część zbiorów nadal zawiera wiele jednostek archiwalnych, które mają znaczącą wartość dla badań nad kasatami klasztorów mazowieckich.

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.